

Ю. С. Масель,
ЖДУ імені Івана Франка, м. Житомир

«ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ІНВЕКТИВНИХ ОДИНИЦЬ В АНГЛОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ»

У дослідженні порушується питання визначення поняття публіцистичного дискурсу. Окреслено підходи до дефініції терміну інвективи, зазначено власний. Наведено основні напрямки класифікації інвектив. Головна увага зосереджена на функціях інвектив в англомовному публіцистичному дискурсі.

Ключові слова: дискурс, інвектива, види інвективи, функції інвективи.

В исследовании рассматривается вопрос определения понятия публицистического дискурса. Анализируются подходы к дефиниции термина инвектива, указано собственный. Приведены основные направления классификации инвектив. Главное внимание сосредоточено на функциях инвектив в англоязычном публицистическом дискурсе.

Ключевые слова: дискурс, инвектива, виды инвективы, функции инвективы.

The article deals with the problem of definition of publicistic discourse. Various approaches to the definition of the term invective are outlined. The author's own approach to invective definition is suggested. The basic directions of invective classification are illustrated. Main focus is on the functions of invective in the English publicistic discourse.

Key words: discourse, invective, classification of invective, invective functions.

Не новим є той факт, що мовний стандарт є обов'язковою умовою існування культури. Але розвиток мови є неможливим за абсолютного дотримання стандарту. Творче порушення норми призводить до посилення виразності текстів, роблячи їх більш привабливими для адресату. Саме антиномія стандартного та нестандартного в мові може розглядатися як відображення креативних здібностей суб'єкту дискурсу, як міра його вербальної свободи та обмеження [18, с. 88]. Тому не дивним видається той факт, що, за сучасних тенденцій розвитку лінгвістичної теорії, мовознавці [2; 4; 6; 11] звертають увагу на активну взаємодію кодифікованої нормативної мови з субстандартом. Сучасні мовні норми стають більш рухомими, більш схиляються в бік індивідуальності і радше виражають особистість, ніж відображають стандарт [13, с. 130]. Отже, хоча серед сучасних комунікативно-регулятивних стратегій безперечними досягненням є прагнення до толерантності у вигляді політкоректності, однак на практиці, в засобах масової інформації та комунікації зокрема, реалізуються інші тенденції. Насамперед, це досить високий рівень реалізації мовної агресії, використання в публікаціях зниженої, брутальної, нецензурної, непристойної лексики та фразеології, а також поширення інвектив у публіцистичному тексті [8, с. 40].

Оскільки прагматично-комунікативні параметри посідають пріоритетне місце у дослідженні ненормативних одиниць, параметри безпосередньо інвективних одиниць необхідно розглянути в максимально повному контексті їх застосування відповідно до принципів системного підходу. На нашу думку, таким контекстом служить дискурс. Тому **мета** даної статті полягає у виявленні функцій інвективних одиниць в англомовному публіцистичному дискурсі.

Варто зазначити, що в умовах свободи слова значно розширився доступ людей до інформації, що призводить до збільшення словникового запасу людей у всіх вікових категоріях. Цікавим є той факт, що зміни торкаються як усної, так і письмової публіцистики: остання теж стає більш розмовною, емоційною, розкутою [13, с. 127]. Тому **актуальність** дослідження характеризується вивченням функціонування ненормативних інвективних одиниць у традиційно нормативній площині публіцистичного дискурсу.

Отже, сучасний публіцистичний дискурс (далі ПД) визначається потужним регулятивним механізмом, що здатний контролювати суспільну думку та керувати напрямком розвитку соціальних подій. ПД швидко реагує на зміни, що відбуваються у мові і характеризується максимальною здатністю до пристосування, гнучкістю та активною інтертекстуальною взаємодією.

Крім того, наприкінці останнього сторіччя різко змінилася соціальна роль масової комунікації: вона стала потужним фактором соціального життя, почала активно впливати на політичне життя народів, культурний розвиток як окремих держав, так і всього світу [7, с. 110; 12, с. 168]. В нашому дослідженні сучасний ПД маніфестується у вигляді письмових та усних текстів газетних і журнальних статей, промов, інтерв'ю та авторських телепрограм, призначених для широкої, недиференційованої аудиторії.

Отже, на відміну від часів, коли засоби ЗМІ були покликані беззаперечно відобразити норми кодифікованої мови, оскільки публіцистичний стиль передбачає використання книжної лексики, що являє собою сплав елементів наукового, офіційно-ділового та художнього стилів, у мові сучасних ЗМІ, зокрема наприкінці ХХ – на початку ХХІ сторіччя, спостерігається активне використання мовних одиниць, що перебувають на периферії літературної мови та навіть за її межами (просторіччя, діалектизми, регіоналізми, жаргонізми тощо). Залучення даних одиниць пояснюється динамічністю системи сучасного суспільства, а також призначенням ПД, яке передбачає не лише інформування суспільства, а й вплив на суспільну свідомість. Спроможність журналістів досягати відповідного ефекту визначена характерними рисами публіцистичного стилю, серед яких традиційно виокремлюють популярність, образність, полемічність викладу, яскравість виразних засобів, високий рівень експресії, вербалізація позитивної чи (частіше) негативної оцінки тощо [10].

Серед ненормативних одиниць, що активно використовуються в ПД, окремий інтерес викликає функціонування інвектив. Зазначимо, що семантика інвективної лексики характеризується розмитістю та нечіткістю

денотативного значення та домінуванням пейоративного конотативного значення. Денотативні ознаки при цьому майже витісняються. Це пояснюється тим, що основним призначенням інвективи є не номінація, а експресивна актуалізація негативного ставлення суб'єктом дискурсу, спрямована на пониження статусу адресата [9, с. 11]. Дослідження інвективних одиниць відбувається відповідно підходів, за якими одиниці розуміються.

Широкий підхід до вивчення аналізованого поняття дозволяє віднести інвективу до лексики та фразеології, яка характеризує ставлення мовця до предмету мовлення [11, с. 145]. У вузькому розумінні інвективні одиниці визначаються, як вербальні (можливе поєднання з невербальними) заміники тактики фізичного насильства, що викликають в опонента образу, зачіпають його самолюбство, гідність і честь, але й допомагають зняти психологічне напруження [3]. Інвективою також може виступати будь-яке грубе, вульгарне, некодифіковане, табуйоване мовне позначення людини з оцінною семантикою, яке своєю формою або значенням може образити об'єкт оцінки [16, с. 128].

В межах даного дослідження ми розглядаємо інвективу у вузькому значенні, розуміючи її як лексичний знак, спрямований на пониження соціального статусу адресата комунікації, рівня його самооцінки в межах загальноприйнятих суспільних норм і правил [14, с. 200].

Слід відмітити, що процес знецінення особистості людини відбувається за наступними основними напрямками [15, с. 7]:

I. Інвективи «особистого» характеру:

- 1) приниження моральної гідності і якостей адресата (*pisshead* (рос. бухарь);
- 2) негативна оцінка розумових здібностей (*nimrod* (дурень, тупоголовий, ідіот), *clot* (дурний, тупак), *nutter* (псих), *retard/tard* (недоумок), *oppy* (дибл), *mong* (кретин) *dumbstick/monkey farting/ shithead /dumbo /titty* (мудак));
- 3) негативна оцінка фізичних характеристик (*cabbage/vegetable* (рос. овощ) – людина, яка не може рухатись чи говорити, через ураження мозку, *midgit* (карлик, «клоп»), *handicapped/deformed* (інвалід), *schizo/spastic/nutter retard* (a mentally deranged person), *gimp* (каліч);
- 4) інвективні позначення зовнішності людини: *cow/dog* (не приваблива жінка), *bargass/TV behind/ shuttle butt* (жирдяй), *dracula/rutabaga/garbage can/piglet/sad sack/lemonette* (an ugly woman), *goon/ gorilla/torpedo* (рос. хуила – здоровань-нахаба);

II. Інвективи «соціального» характеру:

- 1) дискримінація за расовою ознакою (*hymie, kike, yid, sheeny* (≈ жид, жидяра), *jigaboo, nigga, nigra, coon, spade* (≈ чорнопикий, чорножопий), *Jap* (≈япошка));
- 2) сексуально-гендерні інвективи (*arse-bandit* гомосексуаліст (рос. гомик), *slapper/slut/whore* (шльондра));
- 3) інвективи, що передають аморальність відносин, таких як брехня, шахрайство (*to bullshit* (пиздеть – брехати), *bullshitter* (хуеплет), *to snitch/swipe/filch/flog* (пиздить – красти)).

III. Богохульства (*goddamn, Jesus Christ* та похідні).

Із зазначеного вище, очевидним є той факт, що всі інвективи є експресивними одиницями, що володіють цілим спектром функцій.

Серед основних функцій інвектив, що зазначаються у науковій літературі, провідними у публіцистичному дискурсі можна виокремити наступні: *експресивну, пейоративну, оцінну, маніпулятивну, мнемотехнічну, характеризуючу, моделюючу, кумулятивну, етнокультурну* тощо.

Зазначимо, що категоріальною ознакою інвектив є експресивність, тому *експресивна* функція вважається необхідною умовою їх існування. В межах даної функції виокремлюємо *оцінну*, що відображає негативне ставлення мовця до суб'єкту дискурсу. Оскільки, інвективи в своїй семантиці відображають ціннісні уявлення носіїв мови, в центрі яких знаходиться людина з усіма можливими недоліками, тому семантична класифікація інвектив дозволяє виявити основні групи людських пороків, засуджуваних в даній культурі, як зазначалося раніше. Одним з найбільш актуальних людських недоліків в англійському публіцистичному дискурсі визнається дурість. Підкреслюючи розумові вади адресата, що говорить демонструє своє домінуюче становище. Наприклад: *The head of Mitsubishi in France resigned yesterday after igniting a row when he reportedly described the French Industrial Recovery Minister as a moron* (The Times/October 27, 2012); *Deloney's court-appointed attorneys have pleaded with the man to accept a ruling that he has an IQ under 70 – «mentally retarded» in Ohio parlance». They pretty much called me retarded», Deloney said of his court-appointed attorneys, Perry Ancona and Tim McKenna, according to the Enquirer. «I don't want anybody to disrespect me». (New York Daily News/ May 2, 2014); <...>...says of an adversary: «That fellow is, and his father was, and his grandfather was, the most stiff-necked, arrogant, imbecile, pig-headed numskull, ever, by some inexplicable mistake of Nature, born in any station of life but a walking-stick's!» *Boythorn is based on the grudge-bearing...* (The Times/ January 30, 2011). Зазначені інвективи *moron* (бовдур), *retard* (заторможена людина, «торомоз») та *imbecile* (рос. тупица, недоумок), *numskull* (олух, рос. дурушлєп) відображають негативну оцінку адресата повідомлення та вказує на його нехвальне ставлення до суб'єкту дискурсу.*

Наступною функцією інвектив, що закладена в самому визначенні даних одиниць, є *пейоративна* функція, що спрямована на негативну характеристику суб'єкта, а саме полягає в зневазі та приниженні адресата. Наприклад, такі одиниці як *spade/coon* (негр, чорномазій), *yid/kike* (жид), *kraut* (фриц), *dago/wop* (італіяшка), *birdbrain* (розуму як у курки, йолоп, телепень), *bladdered* (п'яний як ніч (як чіп), *chickenshit* (боягуз, страхополох), відображають принизливе ставлення мовця до адресанта: <...>.. *co-star, Shia LaBeouf, off the stage of his Broadway play. Only two days before the interview, he has had to deny calling a photographer a «coon» and a «crackhead» and threatening to choke a writer from the New York Post. There is a moment when I hopefully scent drama even now...* (New York Daily News/ September 10, 2012); «You have got to learn a little, at least a little, about

the history of your allies», he told his listeners. «About Jew-ruined England. About the wreckage of France, wrecked under yid control. Lousy with kikes». (The Guardian/ October 27, 2011).

Не можна не зазначити, що інвективи є одиницями вторинної номінації, тому виконують *мнемотехнічну* функцію, яка опирається на характеризуючу функцію. Мнемотехнічна функція полягає у тому, що завдяки образності та виразності, інвективи оптимізують процес запам'ятовування, оскільки свідомість людини краще сприймає одиниці, у яких спостерігається зв'язок, чи натяк на зв'язок, між планом змісту і планом вираження, що, таким чином, привертає й утримує увагу суб'єкта дискурсу [5, с. 278; 19]. Тому, завдяки своїй образності, інвективи *bimbo* (приваблива, але не розумна дівчина), *Essex girls* (the pejorative stereotypical image formed as a variation of the dumb blonde/bimbo person, with references to the Estuary English accent, white stiletto heels, silicone-augmented breasts, peroxide blonde hair, over-indulgent use of fake tan (lending an orange appearance), promiscuity, loud verbal vulgarity and socialising at downmarket nightclubs), *pisshead* (piss, alcohol (*slang*) + -head) *derogatory*, a person who regularly overindulges in alcoholic drink) дозволяють свідомості пояснити причини номінації, тобто логічно пов'язати план змісту з планом вираження: <...>... *If you're going to be in a meeting with the 9ft blonde bimbo from hell, you need to make an effort to keep your self respect intact. Then again, if you are a 9ft blonde bimbo, you know you can wear a bin-liner and still lead men to their doom* (The Guardian/ January 29, 2011); *We've been across the same box junction three times in the past hour. The first time, as Boris was trying to explain how a big-breasted Essex girl became Britain's first banker-basher, a bus came within inches of bringing our interview to an early end* (The Sunday Times/ November 13, 2011); *Zawadzki's house, the screwed-up Dumpster, the intersection with Bystrzycka, the stand of birch trees where the pissheads hung out on a bench, and so on till the next stop. Listening to the engine, counting distances in the dark* (The New York Times/ July 10, 2007).

Із зазначено вище, логічним видається зазначити, що внутрішня форма інвектив містить яскраву ознаку, що і допомагає виокремити *характеризуючу* функцію. Інвектива *lard-ass* (товстозадий, жирдяй) визначає такі зовнішні вади людини як «надмірність ваги»: *according to an ESPN story from several years ago, Richie Incognito was often bullied as a youngster growing up in Englewood, N. J. He was reportedly called a «fat-ass» and a «lard-ass» and a «whale», a pattern that continued even after he moved to Arizona in 1995* (New York Daily News/ November 4, 2013). Інвектива *doormat* (легкодуха, «тряпка») характеризує людину як слабохарактерну: *«I can't believe we let the Chicago Bears beat us. How could that happen? Those guys are the doormat of our division»* (The New York Times/ December 17, 2012).

Прагматично навантажені інвективи завдяки експресивності здатні виконувати *маніпулятивну* функцію. Під мовною маніпуляцією (маніпулюванням) ми розуміємо вид мовного впливу, який здійснюється шляхом використання певних ресурсів мови з метою прихованого впливу на когнітивну і поведінкову діяльність адресата в інтересах маніпулятора [17]. Отже, маніпулятивна функція інвектив полягає в тому, що мовець (свідомо або підсвідомо) намагається здійснити вплив на адресата з метою досягнення поставленої мети. Використовуючи інвективу *motherfucker* автор намагається посилити вплив на реципієнта з метою формування в останнього негативного ставлення до позначеної особи: <...>... *meaningful, constructions are awkward. Hoyt Thorpe, the frat-house beauty, angry at a professor, called him a «fat, scarce-haired motherfucker»....* (The Sunday Times/ April 6, 2013).

Серед усіх можливих шляхів транспозиції значення у процесі утворення і сприйняття субстандартних одиниць, зокрема інвективи, домінуючими можна виділити метафоризацію та метонімізацію, які обумовлені здатністю свідомості людини до сприйняття та відображення явищ, предметів тощо за допомогою інших явищ або їх частин [13: 68]. Завдяки цьому виокремлюємо *моделюючу* функцію. Наприклад РОСЛИНА → ЛЮДИНА: *pansy* (гомик) <...>... *made their money by seeking people to pillory. They started to hunt down the powerful «queer» who, in their minds, had inveigled the little pansy-boy into his job, protected him and promoted him while he spied in the 1950s. These were the opening moves in what was at first known as the... <...>* (The Sunday Times/ December 16, 2012); *nutter* (псих): <...>... *Yet there was no disputing the spice that one regrettable nutter had added last year, from television's point of view, nor the distinct feeling that... <...>* (The Times/ April 2, 2013)

Оскільки мова дозволяє звернутися до сукупного попереднього досвіду і бути інструментом його відновлення, тому до основних функцій інвективи можна також віднести *кумулятивну* функцію, що полягає у здатності мови не лише утримувати але й накопичувати знання про соціальний досвід людства. Таким чином, інвективи здатні функціонувати як засіб передачі позамовного колективного досвіду [13, с. 152].

Кумулятивна функція інвектив пов'язана з *компресивною*, яка полягає у забезпеченні передачі максимальної кількості інформації за одиницю часу, що пояснюється загальною мовною тенденцією до конденсації засобів вираження значення [1, с. 19].

Інвективи здатні виконувати також *етнокультурну* функцію, метою якої є етноспецифічне висвітлення подій, явищ та об'єктів і визначення способу концептуалізації й категоризації об'єктивної дійсності в межах певного етнокультурного осередку [13, с. 153], наприклад англ. *bullshitter* від *bullshit* (bull + shit, «shit» because it smells», bull» in the sense of «false talk, fraud») і рос. хуєплёт, пиздобол (людина, яка говорить неправду): <...>... *sensitivity to send his wife a birthday card signed «from Alan Sugar». The same monster prone to shouting: «I don't like arse-lickers or bullshitters».* Hmm, he won't like me then. Boy, I'm terrified, and I don't even work here. Imagine how saps competing to become his apprentice on the... (The Sunday Times/ May 06, 2011).

Слід відмітити, що наведені приклади функціонування інвектив є умовно розмежованими, оскільки інвективи здатні виконувати декілька функцій одночасно.

Отже, англomовний публіцистичний дискурс характеризується демократизацією викладання матеріалу, легкою проникністю та функціонуванням субстандартних одиниць, зокрема інвектив. Значний спектр функцій інвектив, що реалізується в контексті публіцистичного дискурсу полягає, перш за все, у експресивному, а подекуди і агресивному впливі на свідомість адресата в досягненні певної мети.

Література:

1. Александрова Г. Н. Соотношение знаковой структуры и функций терминологических и квази-терминологических языковых единиц: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». – Самара, 2006. – 25 с.
2. Береговская Э. М. Молодежный сленг: формирование и функционирование // Вопросы языкознания, 1996. № 3. – С. 32–41.
3. Білоконенко Л. А. Пейоративна та інвективна лексика в міжособистісному конфлікті // [електронний ресурс] – <http://journal.kdpu.edu.ua/filstd/article/viewFile/470/441>
4. Бокий О. В. Социально-функциональная характеристика сленга в словаре американского варианта английского языка «херитэдж» // Теоретические и практические аспекты лексикографии. – 1997. – С. 81–90.
5. Виготський Л. С. Психологія розвитку людини / Л. С. Виготський. – М. : Издательство Смысл, Эксмо, 2005. – 1136 с.
6. Винокуров А. М. Лексика суб'язика антисоціальних преступних груп англоязычних країн // Англістика. – Тверь, 1999. – С. 33–40.
7. Ганопольская Е. В. Свободное слово или эзопов язык? (фразеология как средство современной политической коммуникации) // Актуальные проблемы теории коммуникации. – СПб. : Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 108–112.
8. Демидов О. В. Инвектива как современная коммуникативная тенденция публичного дискурса // Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение. – Вып. 73. – 2013. – № 31. – С. 39–41.
9. Заворотищева Н. С. Инвективы в современной русской речи: автор. реф. канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». – Москва, 2010. – 22 с.
10. Космеда Т. А. Мова «Четвертої влади» та шляхи її вдосконалення // [електронний ресурс] – <http://science.crimea.edu/zapiski/2011/026.pdf>
11. Крысин Л. П. Эвфемизмы в современной русской речи // Русский язык конца XX столетия (1985–1995). – М., 1996. – С. 142–185.
12. Львов М. Р. Основы теории речи / М. Р. Львов. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 248 с.
13. Мосейчук О. М. Системні та функціональні особливості англословних однослівних ідіом (на матеріалі сучасного публіцистичного дискурсу): дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. М. Мосейчук. – Харків, 2009. – 219 с.
14. Муратова І. С. Мовна інвектива як одиниця вербальної агресії в політичному дискурсі / І. С. Муратова // Вісник Житомирського державного університету. Філологія, 2009. – № 48. – С. 198–201.
15. Носова В. Н. Французская инвективная лексика в прагмалингвистическом и коммуникативно-дискурсивном аспектах: автореф. дис. канд. филол. наук: спец. 10.02.05 «Романские языки» / В. Н. Носова. – Воронеж, 2011. – 22 с.
16. Позолотин А. Ю. Инвективные обозначения человека как лингвокультурный феномен (на материале немецкого языка): дис. канд. филол. наук: 10.02.04. / А. Ю. Позолотин. – Волгоград, 2005. – 251 с.
17. Сковородников А. П., Копнина Г. А. Способы речевого манипулятивного воздействия в российской прессе // [електронний ресурс] – <http://journals.uspu.ru/attachments/article/203/2004.pdf>
18. Хакимова Е. М. Лексический субстандарт в функциональном аспекте // Вестник Южно-Уральского государственного университета: Лингвистика, 2012. – № 25. – С. 86–92.
19. Cowie A. P. Oxford Dictionary of Phrasal Verbs / A. P. Cowie, R. Mackin. – Oxford : Oxford University Press, 1998. – 535 p.